

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Научни скуп са међународним учешћем
„ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ“

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Зборник радова
„ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ“

Издавач:

Правни факултет Универзитета у Приштини
Лоле Рибара 29, 38220 Косовска Митровица, тел. 028.425.336, www.pra.pr.ac.rs

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Доц. др Душко Челић

Заменик главног и одговорног уредника

Доц. др Здравко Грујић

Секретар Уређивачког одбора и технички уредник

Доц. др Срђан Радуловић

Уређивачки одбор

Чланови из иностранства:

Академик САНУ Елена Јурјевна Гуськова (Институт за славистичке студије Руске академије наука, Руска Федерација), Dr. Valerio Massimo Minale (University of Naples “Frederico II”, Italy), Prof. dr Gábor Hamza (Eötvös Loránd University), Проф. др Горан Марковић (Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву), Prof. dr Barbara Novak (Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani), Prof. dr Damjan Korošec (Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani), Prof. dr Dragan Bolanča (Pravni fakultet, Sveučilišta u Splitu), Prof. dr Tina Pržeska (Pravni fakultet „Justinijan I“, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“, Skopje).

Чланови из Републике Србије:

Проф. др Борис Беговић, Проф. др Андреја Катанчевић, Доц. др Далибор Ђукић (Правни факултет Универзитета у Београду), Проф. др Душанка Јововић, Проф. др Љубомир Митровић, Проф. др Ђорђије Блажић, Проф. др Сава Аксић, Проф. др Слободанка Ковачевић-Перић, Проф. др Дејан Мирковић, Проф. др Јелена Беловић, Проф. др Огњен Вујовић, Доц. др Драган Благић, Доц. др Бојан Бојанић, Доц. др Саша Атанасов (Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици).

Дизајн корица: Димитрије Милић

Штампа: Кварк, Краљево

Тираж

100 примерака

ISBN 978-86-6083-065-6

Штампање овог Зборника помогло је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ЗБОРНИК РАДОВА

„ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И ИНТЕГРАТИВНИ
ПРОЦЕСИ“

COLLECTION OF PAPERS

„LEGAL TRADITION AND INTEGRATION
PROCESSES“

II ТОМ

Косовска Митровица
2020.

С А Д Р Ж А Ј

ЈАВНОПРАВНА И ТЕОРИЈСКОПРАВНА НАУЧНА ОБЛАСТ

20. **Др Бојан МИЛИСАВЉЕВИЋ**
ПРИВИЛЕГИЈЕ И ИМУНИТЕТИ ДИПЛОМАТСКИХ
ПРЕДСТАВНИКА И ЊИХОВЕ ЗЛОУПОТРЕБЕ 9
21. **Др Љубиша ДАБИЋ**
ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ ЛИЦА АНГАЖОВАНИХ
ЗА РАД У ДРЖАВНОЈ РЕВИЗОРСКОЈ ИНСТИТУЦИЈИ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ 25
22. **Др Саша БОВАН**
СОЦИОЛОШКА ТЕОРИЈА ТУМАЧЕЊА ПРАВА ЂОРЂА ТАСИЋА 47
23. **Др Слободан ОРЛОВИЋ, Др Бранислав РИСТИВОЈЕВИЋ**
НЕУСТАВНОСТ ЗАКОНА О СЛОБОДИ
ВЕРОИСПОВЕСТИ У ЦРНОЈ ГОРИ 61
24. **Др Биљана ТОДОРОВА**
ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ МОДЕЛ – ИЗАЗОВИ
И ПЕРСПЕКТИВА СОЦИЈАЛНОГ МОДЕЛА
РЕПУБЛИКЕ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ 83
25. **Др Сања САВИЋ**
ГРАЂАНСКА ПРАВА И СЛОБОДЕ У БИХ ЗА
ВРЕМЕ АУСТРОУГАРСКЕ ВЛАДАВИНЕ 99
26. **Др Милош ПРИЦА**
КРИЗА ЗАКОНОДАВСТВА У ПОРЕТКУ ПРАВНЕ ДРЖАВЕ 111
27. **Др Ана ЧОВИЋ**
СЛОБОДА ВЕРОИСПОВЕСТИ У ОДЛУКАМА ЕВРОПСКОГ
СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА 133
28. **Мирјана ИВАЗ**
ЕВРОПСКО ПРАВО И ПРАВНА ТРАДИЦИЈА 145
29. **Јована Петровић**
ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ЕВРОПСКИХ СТАНДАРДА СТАТУСА
ДРЖАВНИХ СЛУЖБЕНИКА КАО ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕС 165

30. Милица МИЦОВИЋ ПРОМЕНА ЗАКОНОДАВНИХ ОКВИРА РАДНОПРАВНИХ ИНСТИТУТА	177
31. Алекса НИКОЛИЋ СЛУЧАЈ ВИКИПЕДИЈА У ПРАКСИ УСТАВНОГ СУДА ТУРСКЕ	193
32. Јована БЛЕШИЋ МЕДИЦИНСКА КОМИСИЈА – ЗНАЧАЈ И УЛОГА	207
33. Ружица КИЈЕВЧАНИН СУВЕРЕНОСТ ДРЖАВЕ – УСТАВНОПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТИ	223

ЕКОНОМСКОПРАВНА НАУЧНА ОБЛАСТ

34. Др Борис БЕГОВИЋ СА ОНЕ СТРАНЕ ПРАВНЕ ТРАДИЦИЈЕ: УНИВЕРЗАЛНОСТ КОНЦЕПЦИЈЕ НОВЦА У ЕКОНОМСКОЈ ТЕОРИЈИ И КЊИЖЕВНОСТИ НА ПРИМЕРУ „ЗАПИСА ИЗ МРТВОГ ДОМА“ Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ	239
35. Др Славка МИТРОВИЋ, Др Љубомир МИТРОВИЋ ПРАВНА ТРАДИЦИЈА ЗАДРУГА У СРБИЈИ И ИНТЕГРАТИВНИ ПРОЦЕСИ	255
36. Др Цвјетана ЦВЕТКОВИЋ ИВЕТИЋ НОВА РЕШЕЊА У ОБЛАСТИ ОПОРЕЗИВАЊА НЕПОКРЕТНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	271
37. Др Данијела ПЕТРОВИЋ УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ КОРУПЦИЈЕ	291
38. Никола ИЛИЋ ПРАВНОЕКОНОМСКЕ ПОСЛЕДИЦЕ УВОЂЕЊА ЦАРИНЕ ОД 100% НА РОБУ ИЗ СРБИЈЕ И БИХ	305

Appendix

39. Др Момир МИЛОЈЕВИЋ ОПШТЕ И РЕГИОНАЛНО МЕЂУНАРОДНО ПРАВО	335

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ МОДЕЛ – ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВА СОЦИЈАЛНОГ МОДЕЛА РЕПУБЛИКЕ СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ

Апстракт

У раду користи се идеално типичну теорију социјалне државе у анализи тренутног положаја система социјалних држава у државама чланицама Европске Уније.

Како у уговорима Европске Уније, тако и у изјавама Савета Европе признаје се да је европски социјални модел важан елемент европског процеса интеграције. Европска Унија је данас више него икад удаљена од једног јединог европског социјалног модела. Европски социјални модел је заједничка визија многих европских држава за друштво које комбинује економски раст са високим животним стандардом и добрим радним условима. Европске државе не користе само један социјални модел, али имају неколико широких карактеристика. У том смислу овај рад истражује карактер, значај и перспектива Европског социјалног модела и тиме у вези изазови и перспектива социјалног модела Републике Северне Македоније. Рад, такође анализује неопходна подршка политичким и регулаторним реформама потребним у процесу придруживања Европске Уније.

У раду ће се првенствено користити догматски метод ради откривања садржине норме посвећене питању социјалне заштите. Изучавање специфичности социјалних модела није могуће без сагледавања процеса њиховиг генеза шта ће изисковати употребу историских метода. Социолошки методом ће указати на друштвене узорке који су условили постојање модел са одређеним карактеристикама. Примена упоредно – правног метода ће омогућити сагледавање позитивно – правних решења које постоје у социјалној политици земаља чланица Европске Уније.

Кључне речи: социјална држава, регулаторна реформа, интеграције, Европска Унија, Република Северне Македоније.

1. УВОД

Дефинирање и значење термина „европски социјални модел“ изазива тешкоће због присутних различитости у концептима социјалне тржишне привреде у државе чланице Европске Уније (ЕУ). Спор око постојања једног „Европског социјалног модела“ ослоњен је на два различита критерија.

* Ванредни професор, Правни факултет Универзитета „Гоце Делчев“ Штип, biljana.todorova@ugd.edu.mk .

Присталице једног модела апострофирају социјал-политички консензус који превладава у свим европским државама због чега се управо ЕУ разликује од САД. И противници постојања заједничког модела ослањају своје аргументе на постојање бројних варијантних социјалних модела у ЕУ. По многим ауторима, могуће је говорити о: „европском социјалном идентитету“ или „европском заједничком пројекту“.¹ Основни аргумент постојања „европског социјалног идентитета“ присутан је у схватању да упркос значајним разликама између појединих држава, европски приступ у односу на приступе у другим регијама свијета има и многобројне заједничке елементе. Сума заједничких елемената у системима социјалне сигурности на тлу ЕУ, одређује оквире „европског социјалног модела“. У постојећој пракси држава ЕУ присутна је мање или више јасна подјела одговорности за остваривање функција везаних за сигурност и благостање становника, која има интегрирајућу функцију у контексту социјалних модела/социјалних држава. Државе-чланице су приоритено одговорне за утемељење и успоставу социјалних система. Постоји сугласност да се улога државе у оквиру социјалне сигурности везује се за њене одговорности у односу на: гарантирање људских права; успостављање или одржавање система социјалне сигурности и заштиту рањивих скупина становништва којима пријети социјално искључивање (мањине, мигранти, деца, старије особе, особе са инвалидитетом, жене). Од краја 20.стољећа у оквиру „европског социјалног модела“ уочљива тенденција стварања пута од социјалне државе према социјалном друштву уз апострофирање заједничких вриједности модела социјалне политике држава ЕУ. Заједничке вриједности модела социјалне политике државе-чланице су: солидарност и кохезија, једнаке могућности и борба против свих облика дискриминације, поштовање људска права, адекватно здравље и сигурност на радном мјесту, одрживи развој у укљученост у цивилно друштво.² Ове вриједности представљене су и као европски одабир у корист социјалне тржишне привреде. Од краја 20. стољећа државе западне Европе прихватиле су одговорност да остваре равнотежу између економског раста и социјалне правде. „Визија друштва“ која подразумева пуну запосленост, квалитетна радна места, једнаке могућности и социјалну заштиту за све.³ ЕУ тражи путове за структуралне реформе како би повећала конкурентност и запослености, уз задржавање адекватног и промијењеног социјалног модела, унутар оквира социјално-тржишне привреде.

Европски социјални модел описује збир акција државе и цивилног друштва, које су усмерене на то да се свим грађанкама и грађанима: испуне (основне) материјалне потребе, обезбеди друштвено ангажовање, ојача социјална кохезија. Појединачни циљеви овог система ниси строго

¹ Д. Ђурић, *Европски социјални модел*, Београд, 2013, 91-145.

² *Evropski pokret Srbija, Standardi EU u socijalnoj politici u Srbiji*, *Evropske Sveske* br. 6/2018, 3.

³ European Trade Union Confederation, *The European Social Model*, 2007. Извор: <https://web.archive.org/web/20131109165943/http://www.etuc.org/a/2771>, приступљено на: 17.02.2020.

разграничени, они се делимично међусобно условљавају. Квалитет и квантитет онога што се подразумева под одговарајућим материјалним нивоом, широким друштвеним ангажовањем и снажном социјалном кохезијом, су такође променљиве категорије. Они зависе од економских могућности и од друштвених односа снага. Европски социјални модел је нужно предмет друштвених сукоба и политичких конфликта, а самим тим динамичан.⁴

Иако се о појму Европског социјалног модела у научној заједници воде бројне расправе – почев од тога колико је то уопште модел, да ли је и колико специфично европски и да ли је социјални, може се рећи да се ради о цјелини заједничких вриједности и принципа у области економске и социјалне политике који се континуирано дограђују на нивоу Европске уније од самог настанка првих европских заједница. Ови принципи полазе од слободног тржишта и обухватају: солидарност, социјалну правду, социјалну кохезију, родну равноправност и једнакост у приступу запошљавању, здравству, социјалној заштити и образовању, односно једнаке могућности за све чланове друштва. Развој овако широког сета принципа на нивоу ЕУ текао је постепено, исказујући се и потврђујући као засебно комунитарно радно и социјално право.⁵

Процес европских интеграција започео је кроз трговинску сарадњу, тако да је област социјалне политике, постепено и тек дјелимично корак по корак, преносена са надлежности држава чланица на наднационални ниво. Принцип супсидијарности је, при томе, гарантовао право државама чланицама да бране сопствене социјалне специфичности. Отуда и толико много питања о карактеру, значају и перспективама Европског социјалног модела. Он се развијао као резултат постепеног усклађивања развојних карактеристика социјалних система у земљама које су заједнички градиле ЕУ.

Почетак процеса интеграција и каснији пут ка Маастрихту и дефинисању Уније у данашњем смислу био је добрим дијелом поплочан опште прихјваченим ставом јавности да че јединствено тржиште обезбиједити веча социјална права.⁶ Европски социјални модел је 1994. дефинисан у Белој књизи о социјалној политици као вредности које укључују „демократију и индивидуална права, слободно колективно преговарање, тржишну економију, једнаке могућности за све и државу благостања и солидарност.“⁷ Годинама се воде расправе колико је то уопште модел, јер постоје велике разлике економских и социјалних политика у државама чланицама ЕУ. „Један део истраживача сматра да још увек постоје велике разлике између националних система социјалне сигурност на европском простору, па се отуда не може говорити о једном социјалном моделу, већ о социјалним моделима. Са друге

⁴ <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/50330.pdf>, 4.

⁵ https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_11896/objava_57141/fajlovi/knjiga_Koheziona_politika_EU_i_IPA.pdf, стр. 11, приступљено 10.02.2020

⁶ Ф. Раденовић, *Европски Социјални Модел*, https://www.academia.edu/15063358/Evropski_Socijalni_Model, 9.

⁷ А. Ђекеревац, *Modeli socijalne politike u EU*, Standardi EU u socijalnoj politici u Srbiji, *Evropske Sveske* br. 6/2018, 9.

стране, наводе се аргументи да западноевропска друштва, односно највећи број њих, одликују заједничке карактеристике државе благостања, па је отуда сасвим легитимно говорити о европском социјалном моделу.“ Социјални модел се појављује у неколико значења и то од друштвених посебности Европе схватање социјалног модела обухвата „како европску породицу тако и европски рад, европску потрошњу као и европске вредности, европску државу благостања, као и европску културу менаџмента, европски град, као и европско образовање. Европски социјални модел се, у ужем смислу, односи на европску политику стварања радних места, социјалну сигурност социјалне прерасподеле политике која је посвећена принципима социјалне правде. Под европским социјалним моделом се у најужем смислу подразумевају посебности европске државе благостања која пружа социјалну сигурност у случају болести, сиромаштва у старости, инвалидности и незапослености, као и основне сигурности у становању и образовању“. ⁸ Европски социјални модел се суочава са бројним изазовима иако у европским интеграцијама заузима значајно место.

2. РАЗВОЈ ЕВРОПСКОГ РАДНОГ И СОЦИЈАЛНОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Правна заштита радних односа и социјалне сигурности обезбједјује се на основу домаћег радног и социјалног права. Ове гране изражавају начин на који је једно друштво организовано као и ниво заштите које оно настоји да обезбједи својим члановима у вези са обављањем рада у оквиру радног односа и у вези са заштитом од социјалних ризика.

У области радног права између најважније актима су Директива 91/533 ЕЕЦ о обавези послодавца да обавијести радника о условима уговора о раду; Директива 93/104/ЕЦ о радном времену, Директива о колективном отпустању, Директива о раду млади. Врло је важна Директива о радном времену. Минималне обавезе везане за организацију радног времена ЕУ дефинише посебно. Такође треба убројати и директиву која регулисе минимална права радника у случају инсолвентности предузеча и која обавезује државе чланице на формирање тијела која ће обезбједити средства за исплату права запослених.

Заштита радних односа и социјалне сигурности не обезбједјује се само на националном нивоу. Процес интернационализације промета роба, услуге и капитала са једне стране и жеља да се социјални напредак, мир и правда учине универзалним вриједностима са друге стране, утицали су на развој међународне димензије правне заштите радних односа и социјалне сигурности.⁹

Европско некомуниатрно радно и социјално право развијано је под окриљем Савјета Европе у склопу активности које ова организација предузима у вези са остваривањем вриједности демократије, поштовања људских права и владавине права. Европско комунитарно радно и социјално право развијано је под окриљем Европских заједница (ЕЗУЧ, Европске економске заједнице и

⁸ *Ibid*, 9 - 10.

⁹ Ф. Раденовић, *op. cit.*, 8.

Европске заједнице за атомску енергију). У оквиру заједнице постоји специфичан правни систем, комунитарно право, а као његова посебна грана развијено је и радно и социјално право.

Процес европских интеграција започео је кроз трговинску сарадњу, тако да је област социјалне политике, постепено и тек дјелимично корак по корак, преносена са надлежности држава чланица на наднационални ниво. Принцип супсидијарности је, при томе, гарантовао право државама чланицама да бране сопствене социјалне специфичности. Отуда и толико много питања о карактеру, значају и перспективама Европског социјалног модела. Он се развијао као резултат постепеног усклађивања развојних карактеристика социјалних система у земљама које су заједнички градиле ЕУ.¹⁰ Постоји хитност да социјално право на теоретски начин контекстуализује оквир који такође одражава историјску процену простора покривен социјалним политикама у ЕУ.

3. СОЦИЈАЛНИ ДИЈАЛОГ

Социјални дијалог темељна је саставница еуропског социјалног модела која социјалним партнерима (представницима послодаваца и радника) омогућује да активно, укључујући и помоћу споразума, доприносе изради еуропске социјалне политике и политике запошљавања. Социјални дијалог је један од најзначајних фактора који доприноси успостављању и легитимацији специфичног Европског социјалног модела. Социјални дијалог је појам који се користи ради описивања поступка савјетовања у који су укључени социјални партнери на нивоу Европе: Европска конфедерација синдиката, Унија индустрија Европске заједнице, Европски центар за јавно предузетништво. Социјални дијалог укључује расправу, заједничко дјеловање, а понекад и преговоре између европских социјалних партнера, те расправе између социјалних партнера и институција ЕУ. Циљ социјалног дијалога је побољшати управљање укључивањем социјалних партнера у поступак доношења одлука и њихове примјене. Синдикати и послодавци су упућени да мјере, које треба предузети у оквиру економске и социјалне политике, одређују кроз социјални дијалог и међусобно уважавање.

Европска дефиниција социјалног дијалога обухвата бипартитне и трипартитне консултације и преговоре о социјалним питањима у које су укључени послодавци (њихове организације), синдикати и владе, без обзира на ком нивоу били организовани. Упоредо с тим, најчешће кориштена дефиниција социјалног дијалога у Медјународној организацији рада је шира и односи се на „све врсте преговора, савјетовања или једноставно размјене информација између представника влада, послодаваца и радника или између самих социјалних партнера о питањима од заједничког интереса везанима уз економску и социјалну политику. Може постојати као трипартитни процес, при чему је влада службена страна у дијалогу или га могу чинити бипартитни

¹⁰ *Ibid*, 9.

односи између радника и управе (тј. синдиката и удруга послодаваца), са или без изравне укључености владе. Процеси социјалног дијалога могу бити неформални или институционализовани, а често су комбинација тога двога. Може се водити на националној, регионалној или на разини предузећа. Може бити међусекторски, секторски или њихова комбинација“.¹¹

Социјални дијалог такођер је дио еуропскога социјалног модела с обзиром да „одражава демократско начело (укључено у чланак 11. Уговора о Еуропској унији – УЕУ) да репрезентативне удруге требају бити у могућности објавити своје ставове, да се с њима савјетује и да воде дијалог с јавним властима“, и да би радници и послодавци требали бити

„укључени у одлучивање о питањима која уско утјечу на њих.“ Додатну легитимацију тих начела могуће је извести из Повеље о темељним правима ЕУ која укључује право радника на обавјештавање и савјетовање унутар предузећа као и право на колективно преговарање и колективне акције (чланак 27. и 28.).¹² Социјални дијалог може да доведе и до уговорних односа, који укључују и споразуме као што су споразуми између радника и послодаваца о родитељском допусту и раду са непуним радним временом. Социјални дијалог почео је 1985. на иницијативу Европске комисије. Јединственим европским актом (1986/1987) Европска комисија је обавезана на развој социјалног дијалога. С циљем унапређења социјалног дијалога 2003. успостављен је и Тројни социјални самит за развој и запошљавање који се одржава једном годишње и који окупља високе званичнике ЕУ: предсједавајућег Савјета ЕУ, Европску комисију и социјалне партнере.

Социјални дијалог се одвија на више нивоа: на нивоу европских компанија, на гранском тј секторском нивоу, територијалном тј интеррегионалном нивоу, и на крају укупном плану ЕУ. Успостављање система социјалног дијалога пружило је могућност да социјални партнери сами уобличавају институционалне форме своје сарадње. Након уговора из Матрихта 1993, дефинисани су и услови репрезентативности социјалних партнера на нивоу ЕУ. Ти услови су: да у једној одређеној грани буде организован на европском нивоу; да се састоји од националних организација, које су признате на домаћем нивоу и располажу одговорним капацитетима за преговарање; да репрезентује у датој грани већину земаља чланица ЕУ; да посједује адекватну структуру за учешће у социјалном дијалогу.¹³

У Извјештају о индустријским односима који је усвојила Европска комисија 2011. наводи да снажан социјални дијалог и веза између социјалних партнера омогућавају успјешно провођење стратегије ЕУ „Европа 2020“ која води одрживом расту. Извјештај за 2012. подвлачи значај адекватног социјалног дијалога, посебно колективног преговарања у превазилажењу

¹¹ International Training Centre of the International Labour Organization, *Социјални дијалог – Приручник за синдикалну едукацију*, 2012, 14.

¹² *Ibid.*

¹³ Ф. Раденовић, *op. cit.*, 4.

кризе.¹⁴ Независно од тога у којој се фази процеса европске интеграције налази поједина земља, на развој социјалног дијалога повољно утиче то што је идеја социјалног партнерства развијена као саставни дио европског социјалног модела, а који омогућава да представници послодаваца и радника могу дати активан допринос у изради европске социјалне политике.¹⁵

Перспективно законодавство ЕУ требало би преусмјерити права појединцима и групама које представљају колективне интересе и то треба да раде у потпуности поштовање демократије и владавине закона.

3.1. Економско социјални савјети у државе чланице ЕУ

Он заступа групе цивилног друштва као што су послодавци, синдикати и друштвене интересне групе. Национална бипартитна и трипартитна консултативна тијела у земљама Западне Европе формирана су по некад на добровољној основи, као што је, рецимо, случај у Аустрији а понекад имају уставни темељ, за ста је најубједљивији примјер Економски и социјални савјет Француске. Најстарије трипартитно тијело у Европи, национални економски савјет Француске, основан је још 1924. Између старијим трипартитним институцијама у Европи је белгијски Национални савјет за рад који је основан 1948. У Италији је национални савјет за економију и рад основан 1957. У Холандији је Економски и социјални савјет основан 1950. У Данској и Великој Британији је 1962. основан Економски савјет односно Национални савјет за економију и развој. Што се тиче броја чланова, тијела најчешће броје од 18 (Португалије) до 50 (Белгија).¹⁶ Доминантно окупљају представнике синдиката послодаваца и владе, а они који укључују представнике других бројних интересних група, попут француског и италијанског, су, наравно далеко бројнији.

У свим земљама улога оваквих трипартитних тијела је мање више слична. Она имају задатке и права да припремају различите извјештаје, студије, анализе, истраживања о различитим темама, имају консултативну улогу, дају препоруке социјалним партнерима и владама, па се чак у њима по некада обавља и функција преговарања. Ирске се често помиње као примјер успјешног рада Савјета. Ирска је тек 1973. основала Национални економски и социјални савјет са задатком да анализира и извјештава владу о стратешким питањима везаним за развој економије и социјалне правде, али и да развија оквире за преговарање социјалних партнера. Савјет покјрече питања по сопственој иницијативи или на захтјев владе, а његове извјештаје разматрају оба дома Парламента. Савјет је одиграо значајну улогу, током економске кризе 80иј у преговорима социјалних партнера око Програма за национални опоравак Ирске, који су резултирали заједничком Стратегијом развоја. По том моделу социјалног партнерства касније је урађено још пет стратегија, које су Ирску учиниле добрим примјером успјешног привредног развоја који је постигнут уз

¹⁴ European Commission, *Industrial relations in Europe 2012 – report*, 15.

¹⁵ *Уговор о функционисању Европске уније*, чланови 151. до 156.

¹⁶ *Kako funkcionishe EU*, Европа 2020: Стратегија за раст Европе, 2013, 31.

преговраће социјалних партнера. На тај начин је социјално партнерство у Ирској пружило значајни подстицај напретку економском и социјалном развоју. Социјални дијалог је имао улогу у повечавању запосљавања и придонио је одрживом повечању животног стандарда.¹⁷

4. УТИЦАЈ НЕКИХ СПОРАЗУМА НА ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ МОДЕЛ

Као својеврсна припрема за Мастрихтски уговор је била Повеља о основним правима радника (тзв Социјална повеља 1989) у којој се први пут једним документом постављени минимални социјални стандарди на нивоу заједнице. Уговор из Мастрихта, донесен 1992 је у Преамбули истакао приврзеност основним социјалним правима, и, као анех, донио посебан споразум о социјалној политици и политици тржишта радне снаге (тзв Социјални протокол).

Значај овог Споразума се огледа у томе што је увео одлучивање путем квалификоване већине, уместо консензуса, о приједлозима директива у области: безбједности и здравља на раду, услова рада, информисања и консултовања радника, једнакости између жена и мушкараца по питању могућности на тржишту рада и услова на радном мјесту и интегрисања особа искључених са тржишта рада. Поред тога, у области социјалног дијалога, уведена је обавеза Комисије да промовише консултације између послодаваца и запослених на нивоу Зједнице, као и могућност да они закључују међусобне споразуме.

Главни циљ Лисабонске стратегије је модернизација Европски социјални модел, улагање у људски капитал и борба против социјалне искључености. Она захтева улагање у људе, изградњу активне и динамичне државе благостања, јачајући акције против незапосленост, социјална искљученост и сиромаштво. У оквиру ревидиране Лисабонске стратегије, предложене су промене које нуде прилику за активно ангажовање, тј. ставља се фокус економски услови и тржиште рада. У ствари процес подржавају одређени ниво прихода који ће људе учинити вредним живот, директно укључење на тржиште рада кроз пружене могућности рад, стручно усавршавање и бољи приступ социјалним услугама. Према Лисабонским принципима, запошљавање је најбољи излаз сиромаштво и социјална искљученост, али установљено је да то имају рад не омогућава спречавање сиромаштва. Последњих година долази до наглог пораста тзв. сиромашни радници због нетипичних изгледа послови и стагнација зараде.

Уговор из Амстердама 1999. представља прекретницу у резумевању улоге политике запошљавања, образовања и социјалне политике у ЕУ. По први

¹⁷ Улога Европског економског и социјалног комитета (који не треба мијешати са Економским и социјалним савјетом Организације Уједињених Нација који обавља координацију рада специјализованих агенција и комисија УН које се баве економским, социјалним и са њима повезаним питањима) је такође веома важна за европску социјалну политику.

пут се у оквиру политике запошљавање не узимају у обзир само квалитативни аспекти (као нпр. безбедност на радном месту), већ се на папир ставља и (допуњујућа) компетенција ЕУ да путем развоја координиране стратегије запошљавања унапређује и квантитативни ниво запослености. Такође је амстердамски уговор донио јачање економског и социјалног одбора. У овом уговору први пут је уведен отворени метод координације.

Отворени метод координације је експериментални приступ управљања ЕУ на основу националног напретка кроз заједничке европске циљеве и организовано заједничко учење. Овај метод обухвата постављање заједничких циљева на европском нивоу, дефинисање одговарајућих националних политика у постизању тих циљева те извјештавање о развоју и резултатима националних политика. Метод је замишљен као помоћ државама чланицама да развију властиту политику, која ће одражавати ситуацију у њиховој држави, да дијеле своје искуство, те надгледају резултате на транспарентан и упоредив начин. Примјена отворени метод координације у борби против сиромаштва и социјалне искључености се састоји од два дијела: Процес који укључује прихватање националних планова социјалне укључености од стране земаља чланица и њихове оцјене од стране Комисије; Вишегодишњег акцијског програма дефинисаног тако да подстиче сарадњу између земаља чланица у борби против социјалне искључености.

Значај за будућност европског социјалног модела односно за политичка и социјална права грађана у ЕУ има Повеља о основним правима ЕУ, 2000. „Народи Европе су, успостављајући све чвршће јединство међу собом, одлучни да дијеле мирољубиву будућност засновану на заједничким вириједностима“, каже се у преамбули Повеље. Унија се заснива на недјеливим и универзалним вириједностима људског достојанства, слободе, једнакости и солидарности и почива на начелима демократије и владавине права.¹⁸

ЕУ је у другу деценију 21 вијека ушла са бројним проблемима. Економска криза је повечала незапосленост и сиромаштво, а истовремено додатно указала на неопходност снажније инвестирања у развој конкурентности европске економије. Поред тога, у период нове финансијске перспективе, послје 2013, Унија улази у битно промијењеним политичким условима од првог децембра 2009. на снази је Лисабонски уговор који је рedefинисао један од циљева њеног постојања, остваривање економске, социјалне и територијалне кохезије. Исти уговор је још једном дефиницијом указао на неопходност суочавања европског социјалног модела са преовладјујучим неолибералним тенденцијама у новом вијеку: некадашњи понос Европе - социјална тржишна привреда, сада је у Лисабонском уговору преименован у „високо конкурентну социјалну тржишну привреду“.

У том контексту усвојена је нова свеобухватна развојна стратегија Уније: „Европа 2020“. Циљ је да обезбједи паметни, одрживи и инклузивни развој.¹⁹ Дакле, стратегија Е2020 има за циљ, прво, излазак из кризе у коју је ЕУ

¹⁸ Ф. Раденовић, *op. cit.*, 6.

¹⁹ *Ibid.*, 45.

упала пред крај прве декаде, а касније економски развој ЕУ заснован на знању уз очување животне средине, висок ниво запослености, продуктивности и социјалне кохезије.

Стога, постоји хитна потреба да се поврати простор за законодавство инспирисано тим документом основне вредности ЕУ. Треба се подејетити да је солидарност извор социјалне интеграције, осим новца и административне моћи.

5. ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ МОДЕЛ И ИЗАЗОВИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Тржиште све више функционира на глобалној ниво, односно све мање се ограничава на национална тржишта. ЕУ суочава се са бројним проблемима који отварају питање одрживости Европског социјалног модела. Један од тих и посебно тежак јесте глобализација. Глобализација значи да се тржиште све мање ограничава на национална тржишта, а све више функционише на глобалном нивоу. Глобални економски токови су у узрочно-последичној вези са: самњивањем заштите и права запослених и незапослених, слањење утицаја синдиката, повлачење улоге државе са тржишта рада-дерегулација. Приоритет глобализације су економска стабилност; постицање инвестиција; смањење трошкова државе; повећање утицаја приватног сектора; смањивање пореза и државних социјалних расхода. Очекивани исход глобализације је минимална држава – максимално тржиште. Утицај глобалних процеса на економске токове је све значајнији. Економски процеси у данашњем свијету, па и на нашем континенту, заснивају се на глобализацији, слободној трговини и технолошком развоју, при чему географске даљине и разлике националних привреда све мање значе. Повећање међународне трговине, страних инвестиција и смањење баријера за кретање роба и услуга преко националних граница отвара простор за глобалну конкуренцију. Произвођача, који нису у стању да постигну продуктивност, цијену и квалитет у складу са глобалном конкуренцијом, морају да гасе производњу, па многи радници остају без посла. У многим државама се гасе и комплетне привредне гране због глобалне конкуренције. Поред међународних финансијских институција, у причу о глобализацији и односима на тржишту рада улазе и све важнији играчи – мултинационалне компаније које диктирају сопствене стандарде у цијелом свијету, без обзира на националне и културолошке границе.

Процеси глобализације сами по себи доносе много нових економских али и социјалних трендова. У богатијим државама су економска стабилност и борба против инфлације добили приоритет у односу на захтјеве за повећањем стандарда и зарада радника. То је значило подстицање инвестиција, смањење трошкова државе, повећање утицаја приватног сектора путем приватизације, смањивањем пореза и државних социјалних расхода. На тај начин произведен је закључак да глобализација доводи у питање постојање националних држава благостању.²⁰

²⁰ *Ibid*, 19.

6. ГДЕ ЈЕ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Социјални модел у Македонији, почевши од прошлости деценију до сада, карактерише константан тренд промена, пре свега настају као резултат: промењених социјалних и демографских структура, низак економски раст и капацитет, трајно висок стопа незапослености и повећана потражња за услугама социјална заштита. Из тих разлога, многе промене су извршене као у законодавство, тако и на начин финансирања, управљања и пружање услуга социјалне политике. Те промене су биле посебне видљиво у политици запошљавања, социјалне заштите и социјално осигурање. Бројни извјештаји Европске комисије о напретку земље указују на потребу за даљим развојем социјалног дијалога међу главним актерима у економији. С тим у вези, Међународна организација рада помаже земљи у напорима да промовише социјални дијалог као суштински елемент европског социјалног модела, који промовише конкурентност и повећава економски просперитет и социјално благостање. Реформе социјалне политике требало би да послуже као мјерило за постизање већих могућности, а не само плетење сигурносне мреже која држи кориснике на ножним прстима. У том циљу је од великог значаја, оријентација напора за реформу према локалним могућности и потребе, укључивање корисника у креирање социјални програми, побољшавајући приступ социјалним услугама заснована не само на правима, већ и на потребама и, на крају, систематском креирању мера социјалне заштите које се не заснивају на пројектним, шок и терапеутским ад хок решења. Тек тада можемо изградити властити функционалан и одржлив социјални модел који ће бити индивидуални одговор на униформна трендовска решења, нудећи другачије решење засновано на националне могућности и ресурси, као и модел који је окренут појединца и његове потребе.

7. ЗАКЉУЧАК

Како у уговорима ЕУ, тако и у изјавама Савета Европе признаје се да је европски социјални модел важан елемент европског процеса интеграције. Европски социјални модел, као идеја уједињене социјалне политике ЕУ, никада се није реализовао у својој бити, јер се на том путу увек постављало питање колико су заправо државе чланице, а посебно оне најразвијеније спремне да одустану од свог суверенитета у области која се најцелисходније остварује на најближем нивоу грађанима. Можемо рећи да је већ довољно велики успех ЕУ тиме што поставља минималне одредбе које свака држава мора да испуни да би постала чланица. Међутим, Европски социјални модел се сигурно суочава са невиђеним изазовима. Еуропа Унија данас је више него икад удаљена од једног јединог европског социјалног модела.

Заједничке европске вриједности подупиру сваки од социјалних модела држава ЕУ као темељ специфичног европског приступа економским и социјалним политикама. Државе чланице ЕУ развиле су властите приступе који одражавају њихову повијест и заједничке одабире. Свака је од њих стопила заједничке елементе, као што су јавне мировине, здравствену и дугорочну скрб,

социјалну заштиту, образовање, регулацију тржишта рада и прераспојелу путем порезне политике. Они су одговорне за обликовање и пружање тих различитих услуга. Социјална Европа почива на вриједностима социјалне кохезије, социјалног укључивања, социјалног партнерства, социјалног дијалога, људских и социјалних права. И када се поставља питање у којој је мјери могуће говорити о заједничком европском социјалном моделу, како због различитости социјалних политика у појединим земљама, тако и због потешкоћа реализације зацртаних циљева, увијек се изнова истичу изворне европске социјалне вриједности по којима се ЕУ разликује од осталих дијелова свијета. Оне су особито настојале бити ојачане Лисабонском стратегијом из 2000. Међутим, као што је показао каснији развој и као што је показала ревизија Лисабонске стратегије из 2005, ЕУ мора, да би реализирала своје изворне вриједности, јасно говорити о своме мјесту у глобализираном и све више натјецатељском свијету те промотрити своје слабости.

Филозофија изградње европског социјалног модела заснива се на нужним социјалним корекцијама функционисања тржишне економије у условима владавине права, што је водило афирмисању основних социјалних права, као садржају европског социјалног модела, заснованог на вредностима солидарности и хуманости, као и економског раста уз очување социјалне кохезије и социјалног прогреса.

Упркос растућој диференцијацији европских држава благостања могуће је, међутим, уочити постојање једног заједничког елемента: свест да социјална правда и социјална равнотежа могу да дају свој позитиван допринос економском развоју и да нису само фактор расхода.

Битно је истаћи да се европски социјални модел заснива на заједничким елементима националних система радног права и права социјалне сигурности у европским оквирима, чији заједнички садржај чине основна социјално-економска права прокламована изворима универзалног међународног права, те изворима европског комунитарног и некомунитарног права, као и основним институционалним решењима до којих се долази упоредноправним изучавањем радног и социјалног права – јединство у различитостима; при чему је посебно значајан утицај комунитарног права, који се тиче социјалних циљева ЕУ, надлежности установа ЕУ у погледу секундарног законодавства, нарочито судске праксе Европског суда правде, и концепта европског социјалног грађанства.

Што се тиче приступања Македоније ЕУ, одређени процеси се такође одвијају у погледу социјалне политике. Између осталог, хармонизација македонског законодавства односи се на рад, запошљавање, социјалне заштите и социјалну укљученост. Требало би радити на реформи и побољшању функционалности и приступачности образовног и здравственог система, флексибилности и отворености тржишта рада и прилагођавању радног законодавства које ће узети у обзир потребе и послодаваца и радника. Суштински је економски развој који је незамислив без укупног друштвеног, односно социјалног напретка, са већим степеном социјалне укључености, који се огледа у постизању одрживог привредног раста, увећања броја и квалитета радних места и јачања социјалне кохезије. Речју, ради се о томе да је богатство

економије услов за унапређење људског живота, односно да треба пронаћи равнотежу између економских резултата и социјалног напретка. Редифинисање појам развој, у складу са концептом развоја по мери човека, који се више не мери само дохотком по глави становника, већ у обзир узима и образовање становништва, здравствено стање, слободу говора, удруживања и кретања, спровођење социјалне правде и заштита од дискриминације по основу пола, политичка припадност, вере или етничког порекла и бројне друге аспекте.

Biljana Todorova, PhD

Associate Professor, Faculty of Law,
University „Goce Delcev“ – Shtip

THE EUROPEAN SOCIAL MODEL - CHALLENGES AND PERSPECTIVE OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA SOCIAL MODEL

Summary

The paper uses ideally typical social state theory in the analysis of the current position of the social state system in the EU Member States.

Both in the treaties of the European Union and in the statements, the Council of Europe recognizes that the European social model is an important element of the European integration process. The European Union is, at present, furthest from a single European social model. The European social model is a common vision of many European countries for a society that combines economic growth with a high standard of living and good working conditions. European countries do not use a single social model, but have several broad characteristics. In this regard, this paper explores the characteristics, importance and perspective of the European Social Model, and thus the challenges and perspectives of the social model of the Republic of Northern Macedonia. The paper, as well analyses the necessary support for the political and regulatory reforms required in the EU accession process.

The paper will primarily use the dogmatic method to discover the content of norms devoted to the issue of social protection. It is not possible to study the specifics of social models without considering the process of their genesis, which requires the use of historical methods. The sociological method will indicate the social patterns that have conditioned the existence of a model with certain characteristics. The implementation of the comparative - legal method will allow looking at the positive - legal solutions that exist in the social policy of the EU Member States.

Key words: social state, regulatory reform, integrations, European Union, Republic of North Macedonia.

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ:

Ђурић Д., *Европски социјални модел*, Београд, 2013;

European Commission, *Industrial relations in Europe 2012 – report*;

Evropski pokret Srbija, *Standardi EU u socijalnoj politici u Srbiji*, Evropske Sveske br. 6/2018;

International Training Centre of the International Labour Organization, *Социјални дијалог – Приручник за синдикалну едукацију*, 2012;

Kako funkcionishe EU, *Европа 2020: Strategija za rast Evrope*, 2013;

Уговор о функционисању Европске уније, чланови 151. до 156;

<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/50330.pdf>;

<https://web.archive.org/web/20131109165943/http://www.etuc.org/a/2771>;

https://www.academia.edu/15063358/Evropski_Socijalni_Model;

https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_11896/objava_57141/fajlovi/knjiga_Kohezijska_politika_EU_i_IPA.pdf;

Čekerevac A., *Modeli socijalne politike u EU*, Standardi EU u socijalnoj politici u Srbiji, Evropske Sveske br. 6/2018.

